

SPRAWOZDANIE

STANISŁAW CIEŚLAK SJ, Akademia Ignatianum w Krakowie
ORCID: 0000-0002-9079-4793

ZJAZD KSIĘŻY PROFESORÓW I WYKŁADOWCÓW HISTORII KOŚCIOŁA

Wyższe Seminarium Duchowne w Tarnowie, 20-22 IV 2022 r.

Pandemia Covid-19 spowodowała, że nie doszło w oktawie Świąt Wielkanocnych do tradycyjnego, corocznego spotkania księży profesorów i wykładowców historii Kościoła w 2020 roku w Tarnowie oraz w 2021 roku w Poznaniu. W końcu, po zelżeniu epidemii, po dwóch latach przerwy odbyło się ogólnopolskie spotkanie księży profesorów i wykładowców historii Kościoła, którzy od 1964 roku tworzą Sekcję Historii Kościoła przy Episkopacie Polski. Od 2004 roku przewodniczącym Sekcji Historii Kościoła jest ordynariusz diecezji gliwickiej ks. biskup prof. dr hab. Jan Kopiec. Tym razem na miejsce zjazdu wybrano Tarnów. Istniejące tam Wyższe Seminarium Duchowne obchodziło jubileusz 200-lecia powołania do istnienia. W środę 20 kwietnia 2022 roku przybyło do Tarnowa 41 księży profesorów i wykładowców historii Kościoła reprezentujących polskie uczelnie akademickie oraz diecezjalne i zakonne seminaria duchowne. Zostali oni zakwaterowani w nowoczesnej, obszernej oraz położonej w centrum miasta siedzibie Wyższego Seminarium Duchownego.

W czwartek 21 kwietnia 2022 roku o godz. 7.30 w kaplicy seminaryjnej księża odprawili koncelebrowaną Mszę św., której przewodniczył oraz kazanie wygłosił ks. biskup prof. dr hab. Jan Kopiec. Po Mszy św. uczestnicy spotkania udali się na śniadanie, a następnie zgromadzili się w auli obrad, gdzie o godz. 9.25 rozpoczęła się pierwsza sesja przedpołudniowa zjazdu historyków Kościoła. Na wstępie zabrał głos ks. biskup Jan Kopiec, który serdecznie przywitał zebranych oraz przypomniał okoliczności wyboru Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie

jako miejsca obrad, a potem przekazał głos ks. prof. dr. hab. Janowi Walkuszowi (KUL), który poprowadził obrady.

Jako pierwszy pojawił się przy mównicy ks. prof. dr. hab. Waldemar Graczyk (Dziekan Wydziału Nauk Historycznych UKSW), który przedstawił referat pt. *Nauczanie historii w Seminarium Duchownym w Płocku w XVIII wieku*. Na wstępie podkreślił, że ważnym dokumentem dla organizacji życia seminaryjnego w diecezji płockiej był regulamin, który 30 września 1774 roku ogłosił ks. biskup Michał Jerzy Poniatowski (1773-1785). W *Ordinatio et Regula pro Seminariis Dioecesis Plocensis* zawarto też program nauczania seminaryjnego *Ratio studiorum Seminariis Dioecesis Plocensis praescripta*. Obowiązywał on bez większych zmian przez cały XIX wiek. Zdaniem płockiego biskupa wprowadzenie do programu nauczania seminaryjnego historii kościelnej miało pomóc alumnom seminarium w zrozumieniu sensu dziejów, a także dać narzędzie do obrony Kościoła przed różnego rodzaju błędnowierstwem. Postulowanym podręcznikiem z historii Kościoła była *Historia ecclesiastica* (Augsburg 1727), autorstwa Francuza ks. Ignacego Hiacynta Gravesona OP (1670-1733). Historia kościelna miała być nauczana w płockim seminarium w wymiarze trzech godzin tygodniowo. Dalej mówca przywołał inwentarz ksiąg biblioteki seminarium płockiego z 1777 roku. Wynika z niego, że w nauczaniu seminaryjnym korzystano z wielu dzieł, m.in. Cezara Baroniusza (1538-1607) *Annales Ecclesiastici a Christo nato ad annum 1198* (Rzym 1588-1607). Na język polski dzieło to przetłumaczył ks. Piotr Skarga SJ (1536-1612). Praca Baroniusza była kontynuowana na polecenia papieża Pawła V przez Abrahama Bzowskiego OP (1567-1637). Owocem jego prac były trzy tomy *Historiae Ecclesiasticae*, stanowiące streszczenie *Roczników* Baroniusza, oraz dziewięć tomów *Annales* (XIII-XXI), obejmujących lata 1198-1572. Biblioteka seminaryjna w Płocku jest właścicielem dwóch tomów tego dzieła. Drugim kontynuatorem *Annales* Baroniusza był ks. Jan Kwiatkiewicz SJ (1629-1703), autor *Rocznych dziejów kościelnych od roku Pańskiego 1198 aż do lat naszych* (Kalisz 1695). W wykładach z katolickiej historii kościelnej omawiano też historię zakonów, klasztorów, biskupstw czy żywoty świętych. Duży wpływ na historiografię kościelną XVII i XVIII wieku wywierały dzieła ks. biskupa Stanisława Łubińskiego (1574-1640), ks. Stanisława Szczygielskiego OSB (1616-1687) oraz ks. Andrzeja Samuela Nakielskiego (1584-1652).

Drugim prelegentem był wykładowca historii Kościoła w Wyższym Seminarium Duchownym w Przemyślu ks. dr Marcin Kapłon, który

wystąpił z referatem pt. *Historia Kościoła w programie studiów seminaryjnych w zaborze austriackim na przykładzie ośrodka przemyskiego*. Na wstępie scharakteryzował on diecezję przemyską, która funkcjonowała już około 1340 roku, a jej istnienie zostało potwierdzone 13 lutego 1375 roku bullą papieża Grzegorza XI *Debitum pastoralis officii* erygującą metropolię w Haliczu wraz z sufraganiami w Przemyślu, Włodzimierzu i Chełmie. W dalszej kolejności zrelacjonował proces tworzenia przemyskiego seminarium oraz jego istnienie pod zaborem austriackim. Po tym wstępie autor referatu przeszedł do omówienia jego zasadniczej treści, a więc miejsca historii Kościoła w programie studiów seminaryjnych w zaborze austriackim na przykładzie seminarium przemyskiego. Wiele miejsca w referacie poświęcił używanym do wykładów podręcznikom oraz profesorom historii Kościoła w przemyskim seminarium. Według jego obliczeń w latach 1819-1918 w seminarium przemyskim historię Kościoła wykladało 11 profesorów. Najczęściej odbywali oni studia na Uniwersytecie Wiedeńskim, a dopiero w ostatnim ćwierćwieczu XIX wieku zaczęli pojawiać się absolwenci studiów rzymskich. Spośród nich badania naukowe z zakresu historii w zasadzie prowadziło jedynie dwóch: ks. Jakub Federkiewicz (1852-1926) i ks. Władysław Kochowski (1872-1917).

Trzecim referentem był ks. dr Ryszard Banach, wieloletni wykładowca historii Kościoła na Wydziale Teologicznym Sekcja w Tarnowie UPJPII w Krakowie, dyrektor Archiwum Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie i Wydziału Teologicznego Sekcja w Tarnowie UPJPII w Krakowie. Ukazał on dzieje *Seminarium Duchownego w Tarnowie*. Są one ściśle związane z diecezją tarnowską, która powstała w 1786 roku i została skasowana w 1807 roku. W tym początkowym okresie nie było na jej terenie seminarium. Stało się to możliwe dopiero po utworzeniu diecezji tynieckiej w 1821 roku, przemianowanej w 1826 roku ponownie na diecezję tarnowską. Prawne podstawy pod założenie Seminarium Duchownego w diecezji tynieckiej (przemianowanej w 1826 roku na diecezję tarnowską) dał papież Pius VII w bulli *Studium paterni affectus* z 20 września 1821 roku, powołującej do istnienia diecezję tyniecką. W bulli papież nakazał biskupowi diecezjalnemu „utworzenie seminarium pod wolnym zarządem biskupa celem kształcenia i wychowywania młodzieńców do służby Bożej w liczbie 60 lub więcej, ile tego będą wymagały potrzeby diecezji”. Ulokowanie rezydencji biskupa tynieckiego w Bochni w 1822 roku spowodowało, że również tam zorganizowano seminarium i studium

teologiczne najstarszego rocznika alumnów formowanych do kapłaństwa. Było to tzw. Seminarium pastoralistów, obejmujące IV rok kleryków diecezjalnych przygotowujących się do kapłaństwa we Lwowie, czy w innych seminariach. Wraz z przeniesieniem rezydencji biskupiej i stolicy diecezji do Tarnowa w 1826 roku, tudzież przeniesione zostało Seminarium Duchowne. Początkowo mieściło się w byłym klasztorze bernardynów, zaś od września 1838 roku zostało otwarte przez ks. biskupa Franciszka Zachariasiewicza w nowo wybudowanym gmachu wraz z samodzielnym studium (samodzielny wydział teologiczny). Odtąd Seminarium Duchowne w Tarnowie mieści się w tym samym budynku. W latach 1934-1935, za rektoratu ks. biskupa Edwarda Komara, budynek został rozbudowany przez dobudowanie środkowego skrzydła. W tym samym gmachu mieścił się tzw. Instytut Teologiczny, czyli samodzielny wydział teologiczny, w którym studiowali klerycy seminarium tarnowskiego. Początkowo studium to było czteroletnie, zaś od 1927/28 wprowadzono studia pięcioletnie, a od 1953/54 sześcioletnie, choć już rektor bł. Roman Sitko opracowywał program sześcioletniego studium w latach 1938-1939. Od samego początku Seminarium Duchowne w Tarnowie miało bibliotekę, której początki stanowiła część księgozbioru skasowanego w 1817 roku opactwa tyńckiego. Podczas okupacji niemieckiej budynek został zajęty przez administrację niemiecką, natomiast seminarium na krótki czas działało w Błoniu pod Tarnowem, czyli do chwili aresztowania 22 maja 1941 roku ks. rektora Romana Sitki, ojca duchownego Józefa Brudza i kleryków z I roku studiów. Klerycy zostali po stu dniach z więzienia zwolnieni, zaś ich przełożeni zostali wywiezieni do obozu koncentracyjnego w Auschwitz, gdzie ks. rektor Roman Sitko zmarł 12 października 1942 roku. Ojciec duchowny Józef Brudz został wywieziony z Auschwitz do Dachau, ale po zakończeniu wojny wrócił do Tarnowa i pracował jako profesor teologii dogmatycznej. Zmarł 14 września 1985 roku. W 1997 roku rozpoczęto budowę nowego Domu Alumna na terenie ogrodu seminaryjnego, a dotychczasowy budynek pozostał jako budynek administracji, biblioteki oraz wykładowy Wydziału Teologicznego sekcja w Tarnowie (od 2004 r.). W części historycznego budynku w 2017 roku umieszczono Sąd Diecezjalny, a w 2021 roku Kurię Diecezjalną. Ks. dr. Ryszard Banach zwrócił uwagę, że ogromne znaczenie w formacji kapłanów odegrała Unia Apostolska, czyli Stowarzyszenie ascetyczne Kapłanów mające na celu ich uświęcenie. Powstało ono w 1903 roku z inicjatywy ks. Stanisława Dutkiewicza,

proboszcza w Żegocinie, a wcześniej ojca duchownego w Seminarium Duchownym w Tarnowie. Jednym z pierwszych członków tego stowarzyszenia, a następnie długoletnim dyrektorem diecezjalnym był ks. Piotr Halak, zmarły w opinii świętości w 1931 roku, znakomity wychowawca młodzieży m.in. majora Henryka Sucharskiego oraz Sługi Bożej Stefanii Łąckiej. Chlubą tarnowskiego Seminarium Duchownego jest jego wychowanek, a pod koniec życia rektor tegoż seminarium, męczennik II wojny światowej, bł. Roman Sitko (1880-1942).

Po tych trzech referatach miała miejsce przerwa na kawę, która stanowiła okazję do rozmów i wymiany myśli.

Po przerwie kawowej uczestnicy zjazdu zebrali się na drugiej sesji przedpołudniowej, składającej się z dwóch referatów. Sesję rozpoczął ks. prof. dr hab. Roland Prejs OFM^{Cap} (KUL), który wziął pod lupę *Historię Kościoła w programie studiów seminaryjnych w zaborze rosyjskim*. Mimo, że w tytule jest mowa o zaborze rosyjskim, w rzeczywistości prelegent mówił o Królestwie Polskim, w którym po powstaniu styczniowym istniało siedem seminariów duchownych: w Kielcach, Lublinie, Płocku, Sandomierzu, Sejnach, Warszawie i Włocławku. Po 1864 roku, wskutek kasaty klasztorów w Królestwie Polskim misjonarze (misjonarze? Czy chodzi o zgromadzenie x. misjonarzy czy ogólnie członków zgromadzeń zakonnych?) zaprzestali prowadzenia seminariów, choć jeszcze w pierwszych latach pokasacyjnych pozostali jako wykładowcy; ich obowiązki musiało przejąć duchowieństwo diecezjalne. Po powstaniu Królestwa Polskiego został opracowany w 1821 roku program reformy studiów w seminariach duchownych, który przewidywał wykład historii Kościoła na drugim roku studiów w wymiarze sześciu godzin tygodniowo. Projekt nie wszedł w życie, a nowy sporządzono w 1836 roku. Historię Kościoła należało wykładać przez cztery lata w wymiarze dwóch godzin tygodniowo, łącznie z historią powszechną i geografiami. Program ten przyjęły wszystkie seminaria w Królestwie Polskim. Mimo, że w następnych latach czas studiów seminaryjnych wydłużono w niektórych seminariach do pięciu, a nawet sześciu lat, zakres historii Kościoła pozostał niezmienny. Od założeń tych bywały jednak odstępstwa, czy to spowodowane przejściowymi trudnościami w doborze kadry dydaktycznej, czy łączeniem kursów, czy jeszcze innymi okolicznościami. W przeliczeniu dawało to wymiar zgodny z założonym programem z 1836 roku, tyle, że inaczej rozłożony w całości studiów. Mówca wyliczył powszechnie stosowane podręczniki do historii Kościoła: Franza Xavera Gmeina (1752-1828), *Epitome historiae eccle-*

stasticae Novi Testamenti (Gracii 1787, potem wielokrotnie wznawiany) i Matthiasa Dannenmayera (1744-1805), *Institutiones historiae ecclesiasticae Novi Testamenti* (Wienne 1788, później wielokrotnie wznawiany), oba napisane w duchu józefińskim, przesyczone racjonalizmem i nastawione antyrzymsko. W miarę upływu czasu były wypierane przez inne podręczniki, zrywające z podejściem józefińskim, jak np. ks. Janosa Nepomuka Albera (1753-1830), *Institutiones historiae ecclesiasticae* (Agrariae 1825), czy ks. Jana Chrzciciela Alzoga (1808-1878), *Universalgeschichte der christlichen Kirche von katholischem Standpunkt für theologische Vorlesungen* (Moguncja 1840). Wszystkie ostatecznie wyparł polski podręcznik ks. Melchiora Bulińskiego (1810-1877), *Historia Kościoła powszechnego* (Warszawa 1860-1866, następnie wielokrotnie wznawiany). Problemem dotyczącym nie tylko historii Kościoła był brak specjalizacji wśród wykładowców. Profesor nauczał nie ten przedmiot, w którym mógł i chciał się wyspecjalizować, lecz ten, który w danej chwili trzeba było wykładać. Ilustruje to odpowiedź rektora Akademii Duchownej w Petersburgu, dana ks. Janowi Cieplakowi (1857-1926), późniejszemu biskupowi, gdy miał objąć wykłady w Akademii: „No widzisz, śpiewasz dobrze, lubisz ceremonie, będziesz uczyć śpiewu i liturgiki. Masz świetną pamięć do różnych terminów i znaków, będziesz wykładał początki archeologii biblijnej. W tym czasie zapoznasz się jeszcze nieco lepiej z teologią moralną i dogmatyczną i tego będziesz kiedyś uczyć”.

Po referacie ks. Prejsa głos zabrała pani prof. dr hab. Jolanta M. Marszalska (UKSW), która omówiła *Historyczny księgozbiór seminaryjny w Tarnowie, przeszłość i terażniejszość*. Prelegentka przeznaczyła wiele czasu na zbadanie księgozbioru seminaryjnego w Tarnowie i dzięki temu gruntownie poznała jego historię i zawartość. Księgozbiór ten nie jest ani jednorodny, ani związany z jednym miejscem. Liczy ok. 7 000 tytułów i tylko 1/3 jego zbiorów pochodzi z opactwa benedyktyńskiego w Tyńcu. Prof. Marszalska wyodrębniła cztery zespoły prowencyjne księgozbioru seminaryjnego w Tarnowie: opactwo benedyktyńskie w Tyńcu (inkunabuły), fragmenty księgozbiorów skasowanych klasztorów bernardyńskich i dominikańskich oraz jezuickich placówek zakonnych, czterech kapituł (kolegiackiej w Tarnowie, kolegiackiej w Wojniczu, kolegiaty sądeckiej oraz kolegiaty bobowskiej) oraz zbiory bibliofilów. Zdecydowanie zaprzeczyła krążącym opiniom, jakoby w księgozbiornie seminaryjnym w Tarnowie znajdowały się książki z opactwa cystersów

w Szczyrzycu, jedyne nieprzerwanie istniejącego klasztoru tego zakonu na ziemiach polskich.

Po wygłoszonych referatach był czas na dyskusję oraz przedstawienie propozycji dalszej działalności Sekcji Historii Kościoła przy Episkopacie Polski. Na ten ostatni temat wypowiedzieli się ks. prof. dr hab. Waldemar Graczyk (UKSW) oraz pani prof. dr hab. Jolanta M. Marszałska (UKSW). Z kolei ks. dr hab. Tomasz Moskał, prof. KUL zachęcił zebranych do udziału we wspólnie realizowanych projektach badawczych.

Po obiedzie uczestnicy spotkania wyruszyli autokarem na sesję wyjazdową do Lipnicy Murowanej i Nowego Sącza. Lipnica Murowana, mała i malowniczo położona miejscowość, która w latach 1326-1934 legitymowała się prawami miejskimi, liczy teraz ok. 700 mieszkańców. Stanowi przykład zabudowy średniowiecznej osady miejskiej o charakterze targowym, zbudowanej w układzie owalnicowym wokół dość dużego (o wymiarach 60 x 55 m) rynku. Była otoczona murami miejskimi, które zburzyli Szwedzi. Obecnie jest powszechnie znana z corocznego konkursu na najwyższą i najpiękniejszą palmę wielkanocną, który odbywa się na rynku. Lipnica Murowana szczyli się czterema świątyniami oraz związkami z osobami: św. Szymona z Lipnicy OFM Ber (zm. 1482), założycielką oraz pierwszą kierowniczką generalną Zgromadzenia Sióstr Misjonarek św. Piotra Klawera bł. Marią Teresą Ledóchowską (1863-1922), a także założycielką Urszulanek Serca Jezusa Konającego św. Urszulą Ledóchowską (1865-1939). W dawnych czasach w Lipnicy mieściła się 3-klasowa szkoła ludowa, w której od 1797 roku uczył się poeta i historyk Kazimierz Brodziński (1791-1835). Uczestnicy wyjazdu zwiedzili tamtejsze trzy świątynie: barokowy kościół z XVII wieku pw. św. Szymona z Lipnicy, drewniany kościół cmentarny z XV wieku pw. św. Leonarda (z polichromią ornamentalną i figuralną z różnych okresów; wpisany w 2003 roku na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO; świątynia znajduje się na małopolskim Szlaku Architektury Drewnianej) oraz gotycki kościół parafialny z XIV wieku pw. św. Andrzeja Apostoła.

Pierwszym punktem pobytu w Nowym Sączu było zaznajomienie się z historią, architekturą i wyposażeniem wnętrza Bazyliki Kolegiackiej pw. św. Małgorzaty. Świątynia pochodzi z przełomu XIII/XIV wieku i zawiera elementy gotyckie i barokowe. W roku 1448 biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki podniósł ją do rangi kolegiaty. W głównym ołtarzu domu bożego przykuwa uwagę obraz z kręgu *Veraicon* – cudowny wizerunek Przemienienia Pańskiego, pochodzenia włoskiego, datowa-

ny na XV wiek, przeniesiony tu w 1785 roku. Stąd też świątynia pełni rolę sanktuarium Przemienienia Pańskiego. Proboszczem parafii św. Małgorzaty i prepozytem Kapituły Kolegiackiej w Nowym Sączu jest obecnie ks. Jerzy Jurkiewicz, który wraz z panią przewodnik oprowadzał uczestników zjazdu po świątyni.

Potem profesorowie i wykładowcy historii Kościoła zwiedzili Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu, ulokowane w Domu Gotyckim (zwany też Kanonicznym), wzniesionym około 1448 roku w obrębie miasta lokacyjnego. W stałej ekspozycji Muzeum Okręgowego znajdują się m.in.: sądecka sztuka cechowa od XIV wieku, dawna sztuka ludowa XVIII – początek XX wieku oraz sztuka cerkiewna. Obowiązki gospodarza i przewodnika pełnił dyrektor placówki Robert Ślusarek. W drodze powrotnej z Nowego Sącza do Krakowa autokar skręcił do wsi Niskowa, gdzie uczestnicy zjazdu pomodlili się przy położonym obok kościoła pw. św. Stanisława Kostki grobie ks. prof. dr. hab. Bolesława Kumora (1925-2002), wybitnego historyka Kościoła katolickiego. Wielu uczestników spotkania zetknęło się z nim podczas studiów na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

W piątek, 22 kwietnia 2022 roku o godz. 7.30, księża profesorowie i wykładowcy historii Kościoła rozpoczęli drugi dzień zjazdu od Mszy św. koncelebrowanej w kaplicy seminaryjnej pod przewodnictwem ks. biskupa ordynariusza diecezji tarnowskiej Andrzeja Jeża, który wygłosił także kazanie. Przy okazji ordynariusz diecezji tarnowskiej wspomniał o jubileuszu 50-lecia święceń kapłańskich ks. biskupa prof. dr. hab. J. Kopca, który współkoncelebrował Mszę św. Po śniadaniu uczestnicy spotkania podążyli do sali obrad, gdzie przystąpili do sesji przedpołudniowej, na którą złożyły się dwa referaty. Obradom tej sesji przewodniczył ks. dr. hab. Andrzej Bruździński, prof. UPJPII w Krakowie.

Pierwszym referentem tego dnia w sesji przedpołudniowej był ks. dr Andrzej Kwaśniewski (UKSW), który zaprezentował temat pt. *Historia Kościoła w seminarium kieleckim w okresie międzywojennym i po II wojnie światowej*. W okresie przedwojennym wykłady z historii Kościoła w seminarium kieleckim prowadził ks. dr Józef Zdanowski (1887-1977), który korzystał z podręcznika ks. Władysława Krynickiego (1861-1928) *Dzieje Kościoła powszechnego*. W okresie powojennym długoletni dyrektor Biblioteki Seminarium Duchownego w Kielcach ks. Tomasz Wróbel (1908-1985) używał w wykładach z historii Kościoła w Kieleckim Seminarium Duchownym podręcznika profesora Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie ks. Józefa

Umińskiego (1888-1954) *Historia Kościoła*. Natomiast w latach 1973-2010 ks. prof. Daniel Olszewski (1934-2015), m.in. wykładowca historii Kościoła w Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach oraz w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, prezentował własne autorskie wykłady, które zostały wydane w postaci wznawianego kilka razy i za każdym razem rozszerzanego i poprawianego podręcznika pt. *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*.

Ostatni referat wygłosił ks. prof. dr hab. Mieczysław Kogut (Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu). Temat jego wystąpienia brzmiał *Formacja intelektualna kleryków we wrocławskim seminarium duchownym po r. 1945*. Mówca zaznaczył, że we wrocławskiej uczelni proces przyswajania nauki o Bogu odbywał się w miejscu uświęconym już blisko 500-letnią tradycją edukacji katolickiej/chrześcijańskiej?, tzn. od 1565 roku. Założona w 1702 roku Akademia Leopoldyna podniosła nauczanie teologii na wyżyny uniwersyteckie. Po zakończeniu II wojny światowej ówczesny administrator apostolski ks. Karol Milik (1892-1976) podjął starania o przywrócenie na Uniwersytecie Wrocławskim wydziału teologicznego. Minister Oświaty nie wyraził na to zgody. Z tego powodu początek realizacji formacji teologicznej w powojennym Wrocławiu nastąpił 8 października 1947 roku w odremontowanym budynku Collegium Georgianum. Tę chwilę uroczystego otwarcia przeżywało 24 alumnów i siedmiu wykładowców, w tym trzech samodzielnych pracowników naukowych. W latach 1951-1956 wystąpił tzw. okres eksperymentowania w formacji intelektualnej, które polegało na rzekomym jej upraktycznianiu. Po objęciu rządów przez ks. biskupa Bolesława Kominka (1903-1974) seminarium otrząsnęło się z chęci stworzenia zeń instytucji szkolenia zawodowego, mającej ograniczyć przygotowanie kapłańskie do rubrycystycznego rzemiosła. Od tej chwili filozofia wraca niezachwianą wiodącą pozycję. Wśród dyscyplin teologicznych wytworzyły się trzy zasadnicze nurty. Pierwszy to przedmioty oparte na dokumentach pisanych, jak biblistyka, patrologia i historia, drugi – przedmioty oparte na tym, co trwałe, na refleksji nad Objawieniem, czyli fundamentalna teologia dogmatyczna, ostatni to dyscypliny teologiczne, które przygotowują do praktyki duszpasterskiej, kaznodziejskiej i katechetycznej. Dekret Kongregacji do spraw Seminariów i Uniwersytetów z dnia 22 lutego 1968 roku ukonstytuował Fakultet Teologiczny na bazie studiów filozoficzno-teologicznych Wyższego Seminarium Duchownego, uznając w nim przedłużenie Wydziału Teologicznego, jaki do 1945 roku wcho-

dził w skład Uniwersytetu Wrocławskiego. W latach 1958-1960 rektorem był ks. biskup Paweł Latusek (1910-1973).

Po referacie ks. prof. dra hab. M. Koguta podjęto dyskusję, a następnie omówiono sprawy organizacyjne Sekcji Historii Kościoła przy Episkopacie Polski. Różne kwestie podejmowali: ks. dr hab. Waldemar Żurek, prof. KUL, brat zakonny dr hab. Michał Gronowski OSB (UŚ), ks. prof. dr. hab. Jan Walkusz (KUL) oraz ks. dr hab. Tomasz Moskal, prof. KUL. Na zakończenie, w imieniu uczestników spotkania, ks. biskup prof. dr hab. Jan Kopiec podziękował za braterską gościnność ks. biskupowi Andrzejowi Jeżowi oraz władzom i klerykom tarnowskiego Wyższego Seminarium Duchownego.

Po przerwie na kawę uczestnicy spotkania ruszyli na zwiedzanie pod fachowym przewodnictwem diecezjalnego konserwatora zabytków ks. dra Piotra Paska kilku reprezentatywnych pomników kultury w Tarnowie. Pierwsze kroki skierowali do Bazyliki Katedralnej pw. Narodzenia NMP, gdzie podziwiali m.in. monumentalne renesansowe nagrobki rodziny Tarnowskich oraz manierystyczny nagrobek książąt Ostrogskich. Nagrobki te są uważane za jedne z najwybitniejszych polskich dzieł sztuki. Ich twórcami byli włoscy mistrzowie: Bartolommeo Berrecci (ok. 1480-1537; autor m.in. nagrobnej kaplicy króla Zygmunta Starego w katedrze wawelskiej) i Giovanni Maria Padovano (1493-1574), który pracował m.in. na Wawelu przy Kaplicy Zygmuntońskiej oraz Johann (Hans) Pfister z Wrocławia (1573- przed 1642). Pomnik nagrobny Barbary z Tęczyńskich, pierwszej żony hetmana Jana Amora Tarnowskiego (1488-1561), jest uważany za najpiękniejszą rzeźbą kobiecą doby Renesansu w całej Europie.

Po zwiedzeniu Bazyliki Katedralnej księża udali się do niedaleko położonego Muzeum Diecezjalnego, które dzierży palmę najstarszego muzeum diecezjalnego w Polsce, i gromadzi cenne dzieła sztuki z całej diecezji. Założył je w 1888 roku ówczesny rektor Seminarium Duchownego w Tarnowie ks. Józef Bąba (1849-1936). Początkowo miało swoją siedzibę w budynku tegoż Seminarium, w okresie międzywojennym usadowiło się w Ratuszu miejskim, zaś obecnie mieści się w zabytkowych kamieniczkach z wieku XVI, które tworzą niezwykle urokliwy zakątek Starego Miasta, często wykorzystywany w filmowych produkcjach przez wielu reżyserów. Rolę przewodnika pełnił dyrektor placówki ks. dr Piotr Pasek. Muzeum Diecezjalne posiada w swoich zbiorach wyjątkowe eksponaty. Najważniejszy dział zbiorów stanowią zabytki sztuki cechowej ze średniowiecza – gotyckie

rzeźby oraz malarstwo z terenu Małopolski, reprezentujące tzw. szkołę krakowsko-sądecką. Drugi dział zbiorów obejmuje tkaniny kościelne (ornaty, kapy, itp.) od czasów średniowiecza aż po XIX wiek.

Ostatnim punktem programu zwiedzania była Galeria Sztuki Dawnej, która stanowi Oddział Muzeum Okręgowego w Tarnowie. Galeria Sztuki Dawnej znalazła pomieszczenie w murowanym budynku Ratusza wzniesionym w stylu gotyckim na przełomie XV/XVI wieku. Ratusz jest jednym z najbardziej charakterystycznych obiektów miasta i jednym z jego symboli. Pierwotnie był siedzibą rady miejskiej i sądu wójtowsko-ławniczego. Muzeum, które gości w pomieszczeniach Ratuszu od 1931 roku, jest w posiadaniu bogatej i cennej ekspozycji, na którą składa się galeria sztuki dawnej ze zbiorów książąt Sanguszków: kontusze, polskie oraz orientalne militaria z XVII, XVIII oraz XIX wieku, broń palna używana dla rekreacji – do polowań i sportu, oręż służący do samoobrony i pojedynków, zbiór portretów staropolskich, porcelana i szkła stołowe pochodzące od XVII do XIX wieku, naczynia srebrne i srebrzone o charakterze funkcjonalno-użytkowym z XVIII, XIX i początku XX wieku.

Po obiedzie nastąpił rozjazd uczestników spotkania, które należy uznać za udane i potrzebne. Do dobrej atmosfery i sprawnego przebiegu zjazdu przyczynił się rektor Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie ks. dr Jacek Soprych, dyrektor Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie ks. mgr Krzysztof Kamieński oraz alumni Wyższego Seminarium Duchownego. Referaty ze spotkania księży profesorów i wykładowców historii Kościoła znajdują się w XX tomie publikacji *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, którą nieprzerwanie od samego początku istnienia serii redaguje ks. prof. dr hab. Jan Walkusz (KUL).

STANISŁAW CIEŚLAK SJ – dr hab., profesor Akademii Ignatianum w Krakowie. Świecenia kapłańskie otrzymał w 1991 r. w Krakowie. Studia z historii Kościoła ukończył w 1993 r. na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. Od 1997 r. pracownik naukowy Akademii Ignatianum w Krakowie. Autor ponad 200 publikacji z zakresu historii i duchowości Towarzystwa Jezusowego.